

Cyril Ramaphosa, grondlegger van de verzoening

In de buik van het beest

BART LUIRINK

PROFIEL

Cyril Ramaphosa stond ooit aan de basis van de vreedzame overgang naar democratie. Momenteel probeert hij vooral om zwarte Zuid-Afrikanen ook een economische stem te geven. Velen zien in hem de volgende president van Zuid-Afrika.

In december 1990 kreeg ik een lift van het conferentiecentrum Nasrec, gelegen langs de snelweg naar Soweto, naar het voetbalstadion een halve kilometer verderop. Het pas gevestigde ANC sloot daar haar eerste conferentie 'thuis' af met een welkomstmanifestatie voor zijn president Oliver Tambo, teruggekeerd uit een Zweedse kliniek. Aan het stuur zat Cyril Ramaphosa. Uit zijn walkietalkie kwamen berichten over de situatie rond het podium, bij de verschillende ingangen, op het mid-

denveld en in de VIP-sectie. Soms beantwoordde hij die met commando's in telegramstijl: "Sluit B af!", "Minstens vijf meter ruimte!" Ondertussen vroeg hij het clubje activisten waarvan ik deel uitmaakte of het ons inziens goed was geweest, die ANC-conferentie.

De anekdote is wellicht niet opzienbarend, maar is wel veelzeggend. De man had *de leiding* en kweet zich ontspannen van zijn taken. Hij had overzicht en dirigeerde zonder poeha. Geen idee dat wij hier waarschijnlijk met een toekomstig president van Zuid-Afrika in de auto zaten. De eerste, Nelson Mandela, moest nog gekozen worden – een karwei waaraan nog bijna vier jaren van onderhandelen, slachtingen en bloedstollende spanning vooraf zouden gaan.

Op 19 juni spreekt Ramaphosa, inmiddels vijftig jaar, de eerste Mandela-lezing uit in de Amsterdamse Nieuwe Kerk. Hij doet dat te midden van aanhoudende geruchten dat hij zich warm loopt voor de opvolging van Thabo Mbeki als deze in 2009 zijn tweede ambtstermijn heeft uitgediend. Natuurlijk hult hij zich in stilzwijgen als hem de vraag 'Bent u in 2009 beschikbaar' weer wordt gesteld. Wel is duidelijk dat hij de steun heeft van de man in wiens geest de lezing wordt uitgesproken. Al zal Nelson Mandela benadrukken dat het uiteindelijk een beslissing is van een conferentie, de uitkomst van een 'democratisch proces'.

Ramaphosa's politieke stijl is gerijpt in talloze democratische processen. In het studentenprotest uit begin jaren zeventig, in organisaties die

sympathiseerden met de zwarte bewustzijnsbeweging van Steve Biko. In campagnes voor steun aan de Mozambikaanse bevrijdingsbeweging Frelimo in 1974, waardoor hij voor elf maanden achter de tralies belandde. In zijn rol vanaf 1982 als secretaris-generaal van een van Zuid-Afrika's machtigste vakbonden, die van de mijnwerkers. Maar ook in ontmoetingen in het hoofdkwartier van het ANC in 1986, toen gevestigd in Lusaka. Daar verruilde hij, als zovelen in die tijd, het gedachtegoed van Biko voor dat van het Vrijheidshandvest (*Freedom Charter*) van de Congresbeweging. Deze alliantie van het ANC met een snel groeiend aantal maatschappelijke organisaties verkoos een Zuid-Afrika van 'zwart én blank' boven het primaat van het zwarte bewustzijn, dat weinig ruimte liet voor een rol van blanken in de strijd tegen apartheid en in een toekomstige 'non-rationale' natie.

Voor Ramaphosa is de overstap naar het ANC niet ingegeven door opportunisme – het ANC wint in de jaren tachtig snel aan populariteit. Ramaphosa raakte vooral doordrongen van de kansen op verzoening door de ervaringen die hij opdeed met blanke *comrades* in zijn tijd als vakbondsleider.

Ramaphosa is dus ANC-lid als Nelson Mandela in 1990 de Victor Verster-gevangenis uitloopt en hij de bevrijde legende begeleidt naar het centrum van Kaapstad. Nadat hij in 1991 de positie van secretaris-generaal van het ANC verovert, is tevens de weg vrij naar een hoofdrol in de onderhandelingen met het apartheidsbeleid – een proces dat hij eerst democratiseert. Anderen immers, zoals de huidige president Mbeki en veel van zijn vertrouwelingen, verkozen onderonsjes in de wandelgangen boven een voor iedereen zichtbare en te beïnvloeden confrontatie. Dat praten terwijl je de druk op de ketel houdt, weerhield Ramaphosa er overigens

niet van om met Roelf Meyer, die het onderhandelingsteam van de vijand aanvoerde, naar forel te vissen. Ongetwijfeld benutten de mannen de gelegenheid om terloops naar indiscreties van elkaars achterbannen te hengelen.

Na de eerste democratische verkiezingen in april 1994 neemt Ramaphosa, vanzelfsprekend, het voorzitterschap van de grondwetgevende vergadering op zich. Onder zijn leiding komt in 1996 een voorbeeldige grondwet tot stand, het product van overleg met tienduizenden Zuid-Afrikanen en hun organisaties. Dit proces biedt de oud-vakbondsleider tevens de gelegenheid om zijn publieke profiel te handhaven, nadat Mandela hem

Het bedrijfsleven als het nieuwe strijdterrein

een voor de hand liggend vice-presidentschap onthield. Die post ging naar Thabo Mbeki. Deze had geen grote rol in de onderhandelingen gespeeld en had daardoor alle tijd gehad om zijn interne machtsbasis te versterken.

In 1997 verruilt Ramaphosa de publieke politiek – tijdelijk – voor het bedrijfsleven. Hij neemt de leiding op zich van Johnnic, een investeringsmaatschappij die zich richt op *black empowerment*, en treedt toe tot de Raad van Bestuur van mijnigigant Anglo American. “Ik ben in de buik van het beest gekropen”, zal hij daarover zeggen.

Ondertussen houdt hij zich als ANC-bestuurslid op de achtergrond bezig met de werving van fondsen voor de partij en onderhoudt hij, zoals de meeste bestuurders en volksvertegenwoordigers, het contact met een tweetal kieskringen.

Zijn rol als zwarte kapitalist ziet hij overigens niet als apolitiek; hij zegt het bedrijfsleven als een ‘nieuw strijdtterrein’ te beschouwen. Dat zwarten een grotere rol spelen in de economie beschouwt hij niet als een vorm van *wiedergutmachung* of eerlijk delen. “Zonder zichtbare *black empowerment* zal de Zuid-Afrikaanse economie nooit in staat zijn een antwoord te geven op de dubbele druk van internationale concurrentie en nationale behoefte”, laat hij tijdens een lezing aan de Universiteit van Pretoria weten. Transformatie als noodzaak, dus.

Mbeki en Ramaphosa zijn het over die noodzaak, en dus over de koers van de economie, wel eens. Al lijkt de president zich er ook door bedreigd te voelen. Immers, wie in de economie de scepter zwaait, heeft het in tal van opzichten écht voor het zeggen. In 2001 was angst dan ook wellicht Mbeki's raadgever toen politieminister Tswethe (inmiddels overleden), na overleg met de president, Ramaphosa in verband bracht met een vermeend complot van de politieke mindergewichten Sexwale en Phosa om de macht van de president te ondermijnen. Na enige maanden werd de verdachtma-

king als ongegrond terzijde geschoven en het onderzoek stopgezet.

Zelfvertrouwen, dat lijkt toch het grootste verschil tussen de huidige president en de toekomstige kandidaat. Ramaphosa's stijl om het contact te zoeken met creatievelingen, strategen en sterke organisatoren, die het niet noodzakelijkerwijs met hem eens zijn, rechtvaardigt de beslissing om juist hem uit te nodigen de eerste Mandela-lezing over vrede en verzoening uit te spreken. Politiek als democratisch proces, in plaats van achterkamerssessies met gelijkgezinden. Walkietalkie in de ene hand, de andere arm rustend op het opengeschoven raam. Leiding geven, lifters meenemen en vragen stellen ●